

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FAKULTA TEOLOGICKÁ

KATEDRA SOCIÁLNÍ A CHARITATIVNÍ PRÁCE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

ROLE ŽENY V DĚJINÁCH PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Kolářová, Dr. theol.

Autor práce: Jitka Ernestová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma: Kombinovaná

Ročník: III

2017

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 28. dubna 2017

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Lucii Kolářové, Dr. theol. za vedení práce vstřícnost a trpělivost.

Obsah:

Úvod	5
1. „V hlavní roli žena“	7
1.1 Žena – matka	7
1.2 Žena – milenka	8
1.3 Žena – manželka	9
1.4 Žena – vdova	10
1.5 Neprovdaná žena	11
1.6 Řádová sestra	12
1.7 Svatá žena	13
1.8 Žena na okraji společnosti	14
1.9 Žena ve vysokém postavení	14
1.10 Resumé první části	15
2. Pracovní proces – fenomén, který posouvá lidstvo	16
2.1 Zaměstnanost žen na začátku 20. století	17
2.2 Zaměstnanost žen za 1. světové války	20
2.3 Zaměstnanost žen v meziválečném období	21
2.4 Zaměstnanost žen za 2. světové války	23
2.5 Zaměstnanost žen v 50. – 70. letech 20. století	23
2.6 Zaměstnanost žen 80. léta až současnost	24
2.7 Resumé druhé části	25
3. Významné ženy a proč je známe	26
3.1 Žena v pravěku	26
3.2 Žena v římské říši	28
3.3 Žena v období stěhování národů	31
3.4 Žena ve středověku	31
3.5 Žena v renesanci a humanismu	36
3.6 Žena v osvícení	37
3.7 Žena v období rozvíjejícího se průmyslu 1850 – 1950	38
3.8 Žena v období 1950 až do současnosti	39
3.9 Resumé třetí části	41
Závěr	41
Seznam použité literatury	44

Abstrakt.....	48
Abstract.....	49

Úvod:

„I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby byl člověk sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.

A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu...“¹

Je asi jen málo lidí, kteří by nečetli, nebo nikdy neslyšeli tato slova, a je jistě i mnoho těch, kteří budou tvrdit, že všechno bylo zcela jinak, ale ať to na počátku bylo jakkoliv, nic se nezmění na tom, že lidský druh se dělí na muže a ženy.

Ona a on! Jdou spolu, vedle sebe i proti sobě napříč dějinami lidstva. To, kam společně došli, je i kromě jiného zásluhou procesu, kterému se říká práce. Práce je činnost, která zapojila nejen svaly, ale především mozek, a tím odstartovala vývoj celé lidské společnosti. Činnost lopotná i příjemná, nenáviděná i obdivovaná, vytoužená i zatracovaná. To všechno je práce! Sóló i ve vzájemné kooperaci lidé pracují, vytvářejí hodnoty, nebo také, bohužel ničí a poškozují. Hnání touhou pokročit dál, vědět a znát víc, učinit nový objev, zpříjemnit si život, podívat se kamsi za zrcadlo.

Popsat, jakou roli v tomto procesu měla a má právě žena, je cílem této bakalářské práce. Zdroji pro vypracování této práce byla například díla renomovaných historiků Vlastimila Vondrušky *Život ve staletích (13. – 16. století)*, Josefa Polišenského a Sylvie Ostrovské *Ženy v dějinách lidstva*, Martina Weise *Historie – učitelka života?*, předního českého sociologa Iva Možného *Rodina a společnost*, historičky a pedagožky Lynn Abramsové, specializující se na sociální dějiny se zaměřením na ženu v knize *Zrození moderní ženy – Evropa 1789 – 1918*. Dalším zdrojem byla statistická studie *Die Deutsche Frau um die Jahrhundertwende*, která je z roku 1904 a kterou pro práci zapůjčila Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem. Tato studie od Elisabeth Gnauck-Kühne, je zajímavá právě svou autenticitou tzn. přesnými údaji v oblasti ženského zaměstnávání na počátku minulého století, využita byla i další díla významných autorů. Podkladem pro nejnovější dějiny pak byly informace českého statistického úřadu. Kompletní seznam zdrojů je uveden na konci práce.

¹ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 15. vydání (6. opravené vydání). Praha: Česká biblická společnost, 2008, Kniha Gn. 2,18; Gn. 2,22.

Práce je rozdělena na tři hlavní kapitoly. První kapitola se věnuje všeobecně tématu ženy jako takové. Jaká role byla ženě v životě a společnosti pro její fyzické a jiné další vlastnosti přidělena právě proto, že je žena. Není nijak časově vymezena, protože v průběhu dějin lidstva se jen málo, nebo vůbec nezměnila a není ani pravděpodobné, že by tomu bylo jinak i budoucnosti.

Druhá část se věnuje práci jako lidské činnosti a zaměřuje se přitom zejména na období od začátku 20. století do současnosti. Jak se práce jako lidská činnost vyvíjela, jaké události v této oblasti byly zlomové pro dějiny lidstva. Jakou roli v nich sehrála žena? Byla její role v pracovním procesu přirozeně rozdělená na oblast ženskou a mužskou, tak jak se nad tím zamýšlel jeden ze zakladatelů sociologie E. Durkheim, nebo byla žena do této role postavena, bez možnosti výběru? A i když v této části se bude jednat o ženu nekonkrétní, anonymní, přesto ale pro proces práce právě její „ženství“ hrálo roli rozhodnou a nezaměnitelnou.

Třetí část bakalářské práce se zaměří na ženu v kontextu dějinných etap. Představí některé výjimečné ženy s vazbou k etapě, nebo události v práci zmíněné. Nebude to již žena anonymní, ale konkrétní. Žena, která v něco věřila a doufala, pro něco žila, v nějakém směru se angažovala, něco ji posilovalo, nebo naopak. Tím kam došla a čeho v životě dosáhla, tím se navždy zapsala do dějin lidstva. Často žena, zvláště pak v počátcích svého nově nabytého sebeurčení, překvapila. Překvapila svými schopnostmi, morální silou i odvahou stát vedle svých mužských protějšků a být jim tak rovnocennou partnerkou.

V této bakalářské práci byla použita metoda přímá, synchronní a komparativní.

1. V hlavní roli žena

Stejně jako muž, tak i žena zastávala, zastává a bude zastávat v životě různé role: žena matka, žena milenka, žena manželka, svatá žena, žena na okraji společnosti i žena ve vysokém postavení, stejně tak jako žena, o jejíž nepostradatelnosti ví jen několik málo lidí v jejím okolí. Žena, jedna z mnoha, z armády neviditelných, kolečko v soukolí hodin, které odtikávají běh času. Dnešní postavení ženy nebylo zadarmo. Její emancipaci a současnou roli, její současné možnosti, včetně té věnovat se zaměstnání, které by jí naplňovalo a kterému by se věnovala, rostla v něm a zrála, předcházelo mnoho malých i velkých bitev. Tyto bitvy znamenaly také získat právo, určit si vlastní cestu životem, být tak zodpovědná především sama sobě, mít ve vlastní režii život i role, do kterých jí postaví.

1.1 Žena – matka

Z biologického hlediska je žena disponována k tomu, aby předávala pokračování života dál – aby byla matkou. Dnes již všichni víme, že počít a porodit dítě – nový život pokračovatele rodu – nedělá z ženy matku. Kdo je tedy matka? Matka je osoba vždy a za všech okolností blízká. Již v prenatálním životě, cca ve stáří šesti měsíců od početí plod – dítě vnímá a rozlišuje hlas matky i její emocionální naladění. Nelibě nese např. příjem léků, nebo drog (z plodové vody), brání se zvýšenou pohybovou aktivitou, pokud ho matka změnou polohy omezí. Po narození je matka jednou z prvních lidí, které dítě rozpozná mezi ostatními.²

Dítě je pro každou matku především citová záležitost. Svou přítomností zajišťuje dítěti pocit jistoty a důvěry v okolní svět. Jen výchovou v rodině má dítě položen základ pro svůj budoucí spokojený život a bez rodičů by se nemohlo dobře vyvíjet. Matčina přítomnost je zde zcela nenahraditelná.³

V dnešní době se hovoří o krizi rodiny a odborníci bijí na poplach nad nízkou porodností. Současnost umožňuje ženě volbu, kdy bude mít děti a kolik dětí vlastně

² Srov. LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2. Praha: Grada, 2006, s. 26.

³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003, s. 182-183.

porodí. I když to tak jistě je, žena vyžívá a její život dojde naplnění teprve mateřstvím.⁴

Běh života přinese ženě další roli – roli babičky. Dnešní babičky jsou na hony vzdálené ideální Babičce Boženy Němcové. S touto životní etapou, přichází i životní nadhled a otvírají se dveře pro osobní rozvoj v nových oblastech, které život nabízí. Mnoho žen si tak zachová duševní i fyzickou svěžest do vysokého věku.⁵

Mateřství je přirozeným posláním ženy, ale žena má mnoho podob a tváří. Jednou z nich je žena – milenka.

1.2. Žena – milenka

Žena jako zosobnění krásy, žena inspirující, žena provokující, žena objekt touhy, inspirace pro básníky:

„Jak jsi krásná přítelkyně moje, jak jsi krásná, oči tvé jsou holubice.“⁶

„Holubičko moje v rozsedlinách skály, v úkrytu nad strží, dopřej mi zhlédnout tvou tvář, dovol mi hlas tvůj slyšet“.⁷

Toto jsou slova z Písně písní z doby krále Šalamouna, která opěvují krásu ženy, ale zároveň i ušlechtilý cit – lásku mezi dvěma lidmi. Ne jen literární, ale i jiná umělecká díla opěvují krásu ženy a pravěkou touhu muže po ní. Leonardo da Vinci a jeho tajemná Mona Lisa, Zrození Venuše od Sandra Botticeliho a jiní a jiní malíři či sochaři, kteří zvětšili na plátně, vytesali do kamene, nebo ulili z bronzu sochu ženy, aby tak její krásu uchovali pro další generace. Krása ženy potěšit a povznést, ale také dovede, alespoň podle Publia Ovidia Naso muže potrápít:

„Mladíci od obou moří a od obou moří i dívky

přišli a v městě Římě sešel se veškerý svět.

Kdopak by v zástupu tom byl a nenašel předmět své lásky?

⁴ Srov. Reprodukce v postmoderní společnosti. *Rodinné listy*. Praha: JUDr. Karel Havlíček - Havlíček Brain Team, 2016, roč. 5., (7 - 8/16), s. 10 – 11.

⁵ Srov. LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie*. 2, s. 199 –202.

⁶ *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona*, Kniha Pís 1,15; Pís 2,14.

⁷ Tamtéž, Pís. 2,14.

*Láskou k těm cizím ženám mnohý, ach, trápil se muž“.*⁸

Láska je nejušlechtlejším lidským citem. Přirozenou touhou člověka je někoho milovat, sdílet s blízkým člověkem radosti i strasti běžného života, utvořit pár.

1.3 Žena - manželka

Vrcholem vztahu mezi mužem a ženou je uzavření manželství. Tímto krokem je dán lásce právní rámec. Po mnoho století byl sňatek dcer politickým nástrojem k udržení nebo posílení moci. Dcera tak byla důležitou, ale většinou bezmocnou figurkou na šachovnici politických cílů. K jejím citům a touhám se nepřihlíželo. Manželství mělo ženu existenčně zabezpečit. Proto byl sňatek (pokud možno ekonomicky výhodný) mnoho století vrcholem snažení rodičů.⁹

Ještě začátkem devatenáctého století byl sňatek považován za jedinou možnost, kterou měla před sebou dospívající dcera. O zaměstnání se tehdy neuvažovalo. Dostat „dceru pod čepec“, provdat jí, to bylo od narození děvčátka, cílem rodičů. Podařilo-li se, bylo manželství pro ženu sice zajištěním, ale v rámci ideologie rodinného krbu se stala vdaná žena, manželka naprosto závislou na svém manželovi. Manžel byl hlavou rodiny, o všem rozhodoval a bez jeho souhlasu nesměla žena prakticky nic. Prováním žena získala právo vstoupit mezi ženy úcty hodné, a mohla se tak angažovat ve světě žen. Pod světem žen se dá představit jediné: svět dámských spolků zaměřených na vyšívání a jiné ruční práce, někdy na charitativní činnost a někdy se také tyto dámské spolky zaměřily ať již v dobrém, či horším slova smyslu, na dohled nad veřejnou morálkou.¹⁰

Nynější statut manželky, tak jak je dnes známý a běžný, nebyl zadarmo. Předcházelo mu mnoho století emancipačních bojů, které ženy musely podstoupit, aby si rovnoprávnost získaly. Ne vždy byly tyto emancipační snahy vítány. Dá se říci, že byly terčem nepochopení, posměchu i otevřené zášti.¹¹

⁸ NASO, P. O. *Umění milovat: O lásce a milování*. Nibiru, 2006, s. 4.

⁹ Srov. ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 - 1918*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005, s. 54.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 93 -101.

¹¹ Srov. tamtéž, s. 14.

V současnosti je již alespoň v západní kultuře sňatek svobodným rozhodnutím dvou lidí, kteří by spolu rádi strávili podstatnou část života. Manželka je nejen ženou milovanou, ale má také v manželství rovnoprávné postavení se svým manželem. A i když by si ještě i dnešní manželé mohli často „sáhnout do svědomí“, především v rozdělení prací týkajících se chodu domácnosti, dala by se s potěšením vypůjčit věta z humoristického díla J. Haška, která byla sice vyslovena v jiné souvislosti, ale k našemu tématu je víc, než vhodná: dneska už se poměry zlepšily k našemu dobru.¹²

Protože ale nikdy není nic černobílé, bohužel manželství jako instituci, začali některé současné páry podceňovat, někdy dokonce zamítat jako přežitek, což je obrat od jednoho extrémního postoje k druhému.¹³

Je nutno si přiznat, že pokud se dnes lidé rozhodnou uzavřít sňatek, končí mnohá manželství bohužel často rozvodem. Je-li to z důvodu odklonu od křesťanského pojetí manželství – co Bůh spojil, člověk nerozlučuje, nebo v důsledku současného životního stylu je věcí diskuze. V každém případě oproti dnešku, byl v minulosti rozvod i opravdu nefungujícího manželství něčím nepřijatelným. Vzhledem k tomu, že po mnoho století se preferovalo, aby manželka byla výrazně mladší než manžel, logicky bylo minimum rozvodů, ale mnoho manželství končilo smrtí manžela. Někdy pak byla smrt manžela pro ženu vysvobozením.¹⁴

1.4 Žena – vdova

Zdá se, že o stavu vdovství se dá napsat jen pár smutných vět a že k tématu pracovního procesu se nevztahuje. Bohužel ale v dobách pěstování ideologie rodinného krbu, kdy navíc rozvod byl sice možný, ale ze společenského hlediska nepřijatelný, a kdy se manželství uzavírala nejčastěji jako ekonomický podnik, stalo se manželství často pastí. V případě, že vztah dvou lidí nefungoval, bylo ovdovění mnohdy jediným únikem.¹⁵

¹² Srov. HAŠEK, J. *Osudy dobrého vojáka švejka díl I. 2*. Praha: československý spisovatel, 1967. ISBN neuvedeno, s. 26.

¹³ Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 200, s. 181 - 182.

¹⁴ Srov. ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*, s. 96.

¹⁵ Srov. tamtéž.

Vdova se kupodivu stala relativně nezávislou ženou. V Anglii na základě zákona o majetku vdaných žen z roku 1882 měla právo podle vlastní vůle disponovat se zděděným majetkem a v ostatních zemích Evropy to bylo sice obdobné, ale ne úplně stejné¹⁶

Vdovy také měly často majetek – své věno, které do manželství přinesly, právně ochráněn předmanželskou smlouvou. Nabyly tedy ovdověním svobody a v dobovém společenském klimatu, pokud byl zesnulý manžel úctyhodným občanem, jeho vdova, tedy vdova po panu xy, užívala jakou si přenesenou úctu a autoritu. Pokud byly vdovy ekonomicky zdatné, dál vedly zavedený manželův obchod, nebo jiný podnik. Na rozdíl od provdané ženy směly mít totiž svůj vlastní výdělek. Navíc s tím, to co si vydělaly, s tím mohly volně disponovat, což u zděděného majetku nebylo zcela vždy pravidlem. Mnohdy totiž podléhal každý investiční záměr schválení poručníka, který byl manželce pro případ úmrtí manžela a to nejčastěji předmanželskou smlouvou přidělen. Je také důležité uvědomit si, že z důvodu zažitého pravidla, že manžel by měl být starší (a často se věkový rozdíl se spíše vítal, než byl odmítán), bylo více mladých vdov, než je dnes. Často už se ženy z těchto důvodů netoužily znovu vdát. Jiná situace byla, pokud vdova nebyla finančně zajištěná. V tom případě musela dlouho, dá se říci, dokud byla schopná, pracovat. Například se uvádí, že z žen, které dosáhly věku šedesáti let a více, ještě šedesát devět procent pracovalo. Tento údaj se týká převážně žen zaměstnaných v průmyslu a je z roku 1901 z Francie.¹⁷

Důvod, proč se mnoho vdov již netoužilo znovu vdát, není podstatný. U svobodných žen a dívek byla situace jiná! Jak je již výše psáno, od narození se dívka připravovala na roli manželky. Stejně, jako dnes se některé ženy neprovádají, bylo tomu tak i v minulosti. Zatím co dnes je tato situace osobní záležitostí nebo volbou, v minulosti tomu bylo jinak

1.5 Neprovdaná žena

¹⁶ Srov. ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*, s. 93 -101.

¹⁷ Srov. tamtéž.

Po mnoho století byl osud neprovdané ženy spojován s něčím velice nepřirozeným. V určitém období byly dokonce snadným terčem pro nařčení z čarodějnictví, protože je nikdo nechránil. A

to že neměly manžela, bylo přímo záhadné, temné a zlověstné. Stará panna byla soucitně trpěna. Staropanensství odsuzovalo ženy k životu v ústraní. Společnost akceptovala spíše mladou vdovu, která byla v mnohých případech dokonce společensky velmi zajímavá. Termín život v ústraní je ale potřeba brát s určitou rezervou. Vzhledem k tomu, že se na neprovdané ženy hledělo jako na ženy svým způsobem početně přebytečné, rozhodně nebyly přebytečné pracovně. Ženy z vyšších vrstev byly většinou v roli „tetinky“, ženy z vrstev středních většinou pečovaly o nemocné, nebo staré členy rodiny a ženy z chudých poměrů pracovaly jako služebné, nebo děvečky v zemědělství. Často zůstávaly po celý život u jedné rodiny. Ne vždy, ale pokud měly štěstí a pokud to tak již nebylo, získaly statut téměř příbuzné osoby.¹⁸

Svobodná žena byla tedy v minulosti pro společnost rušivým, znepokojujícím elementem. Pejorativně použité označení stará panna znamenalo společenskou degradaci. Proto se mladé ženy často rozhodly vdát za kohokoliv, jen aby byly vdané. Žít singl je v současnosti akceptováno. Žena nezávislá jak ekonomicky tak i profesně nemá žádnou negativní nálepku.¹⁹

1.6 Žena – řádová sestra

Zvláštní výjimkou mezi neprovdanými ženami, které měly vysokou společenskou úctu, byly ženy, které se rozhodly stát řádovými sestrami, tedy tzv. nevěstami Kristovými. Ty jediné měly ve společnosti postavení úctyhodných žen a také ony sehrály v procesu práce zcela nezaměnitelnou roli. V Čechách od 12. století až do poloviny 20. století působilo mnoho ženských církevních řádů. Namátkově lze jmenovat např. Těšitelky Božského srdce Ježíšova, řád sv. Alžběty, setry řádu svatého Kříže a jiné. Řádové setry sestry působily jako ošetřovatelky ve špitálech a také jako

¹⁸ Srov. tamtéž.

¹⁹ Srov. tamtéž, s. 92.

učitelky a vychovatelky. Nejčastěji se jednalo pochopitelně o církevní nemocnice, školy a charitativní instituce.²⁰

Řádové sestry požívaly přirozené autority a úcty, ale i ony, tak jako ostatní lidé měly své patronky, ke kterým se modlily a směřovaly k nim své prosby.

1.7 Svatá žena

První, výsostné místo v křesťanské víře, která od základu ovlivnila nejen evropskou kulturu, zaujímá Panna Maria matka Boží²¹

Zdrávas, Maria, milosti plná²²

Raduj se, Královno nebeská²³

Zdrávas, Královno, Matko milosrdenství²⁴

To jsou slova modliteb, které jsou panně Marii s nadějí a prosbou křesťany adresovány. Ale nejen k Panně Marii se lidé upínají a o její přimluvu prosí. V českých zemích je uctívána mimo jiných svatých žen například Sv. Anežka – patronka a ochránitelka českého národa, sv. Barbora – ochránitelka havířů, Svatá Zdislava – patronka rodin a spolupatronka českého národa. V Německu je velice oblíbená Svatá Gertruda, patronka cestujících a ochránkyně koček, Svatá Hildegarda patronka bylinkářů. Kdo by neznal Janu z Arku, neboli Pannu orleánskou, kterou si Francouzi napřed upálili jako kacírku, aby se pak stala národní hrdinkou a následně také svatou. A tak by bylo možno pokračovat napříč křesťanským světem. Konec konců všichni máme nejen příjmení, ale také své jméno. Právě jméno, kterým nás oslovují naši blízcí, bylo původně dáváno jako křestní. Křestním jménem jsme získali patrona, který mám byl nakloněn a poskytoval nám výsadu obracet se na něj prosbou o pomoc v těžkých chvílích života.²⁵

²⁰ *Církevní mapy: Mapy historie českých zemí* [online]. Praha, 2016 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.cirkevniMAPY.cz/cirkev-v-ceskych-zemich/historie-reholniho-zivota/>.

²¹ Srov. *Kompendium Katechismu katolické církve*. 1. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, s. 169 – 171.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ Srov. RAMEŠ, V. *Po kom se jmenujeme*. Vydání 3. Praha: Libri, 2005, s. 21 - 24.

1.8 Žena na okraji společnosti²⁶

Žena je lidským tvorem se vším všudy a nelze tedy tvrdit, že je každá žena vždy „svatá“. Ženy mají špatné i dobré vlastnosti stejně tak jako je mají muži. V historii najdeme ženy vražednice, zlodějky a lupičky, ženy matky – ne matky tzv. krkavčí matky, ženy věnující se okultním vědám a černé magii, dobrovolné prostitutky, ženy intrikánky. Rozhodně se nedá říci, že by všechny vražednice, prostitutky a lupičky byly ke svým špatným činům dohnány zlou životní situací a že by například někoho zavraždily, aby zachránily život někomu blízkému, nebo že provozovaly prostituci, aby nakrmily své nebohé, hladovějící děti. Být ženou, totiž neznamená být automaticky lepším člověkem, než je muž. Vysvětlení, proč se bytost křehká a něžná – tedy žena dopouští trestných činů, hledají i odborníci jako jsou psychologové a psychiatři velice těžko. Bohužel v tomto směru si tzv. „lepší“ polovina lidstva s tou druhou polovinou vůbec nezadá. Že to tak je, dosvědčují i ženské věznice, které mají různé stupně ostrahy pro vězeňkyně, které se dopustily různě závažných zločinů, od opakovaných drobnějších podvodů po zločiny nejvyššího kalibru.

Tak jako je okraj opakem středu, je opakem ženy na okraji společnosti žena zastávající vysoké společenské postavení.

1.9 Žena ve vysokém postavení

Ani v ambicích vládnout a rozhodovat není mezi ženou a mužem rozdíl. Je pravdou, že ne vždy mohla být žena přímou kandidátkou na funkci prezidenta, nebo ředitelky nadnárodní společnosti, protože k tomu musela napřed projít dlouhým procesem emancipace, ale rozhodně pokud žena chtěla, cestu k moci a vládnutí si našla. Někdy napomohla náhoda, do jaké rodiny se žena narodila a někdy žena využila svého důvtipu a všech svých schopností, aby uspokojila své ambice najít si cestu na vrchol

²⁶ Srov. PEŠEK, K. *Největší vražedkyně dvacátého století, seznamte se* [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: https://xman.idnes.cz/nejvetsi-vrazedkyne-dvacateho-stoleti-seznamte-se-f88-/xman-styl.aspx?c=A101013_21343.

společnosti. Je všeobecně známo, že taková cesta na vrchol nevedla přímo, ale oklikou.²⁷

Dnes se nebrání ženám angažovat se v jakékoliv oblasti veřejného života. Dokonce jsou k tomu i ženy vyzývány. Někteří sociologové zastávají názor, že více žen v politice a ve vedoucích funkcích by vedlo k vyšší politické kultuře a ve vedoucích funkcích by zavládla přátelštější atmosféra. Cesta k moci je tedy otevřená, přesto ani dnes není výjimkou, že žena vládne a rozhoduje jaksí za oponou a mohla by se beze studu jmenovat kardinál Richelieu (alespoň tak, jak ho známe v podání A. Dumase).

1.10 Resumé první části

Pravděpodobně nebyly popsány všechny možné role, které žena v průběhu života může zastávat, ale to ani nebylo účelem. Účelem bylo představit ženu jako lidskou bytost, která je jako matka, milenka, manželka atd. je postavena před mnoho životních výzev. Jednou z těch mnoha výzev je i otázka, jak a čím se bude zabývat, aby si zajistila obživu, ale také se společensky uplatnila. Na tuto otázku je jednoduchá odpověď – bude pracovat. Oproti muži má jen jedinou nevýhodu.

Ta byla krásně vystižena:

„Muži je bližním žena, ženě muž. Tento nejintimnější poměr musí pravá láska posvěcovat nejúčinněji. Žena je muži zcela rovná, je třeba jen uznat fyzický rozdíl: žena je slabší.“²⁸

T. G. M. Ideály humanitní, 1901

²⁷ Srov. POLIŠENSKÝ, J. – OSTROPVSKÁ, S. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. Praha: Jan Krigl, 2000, s. 169 - 171.

²⁸ Tamtéž, s. 241.

2. Pracovní proces – fenomén, který posouvá lidstvo

„Práce „work“ je cílevědomá činnost člověka vytvářející užité hodnoty k uspokojování vlastních potřeb pracujících, případně potřeb jemu blízkých lidí.“²⁹

Člověk tedy cílevědomě vytváří hodnoty. Ke složitým činnostem se propracoval během dlouhého času a postupoval od nejjednoduššího ke složitějšímu a od složitějšího k nejsložitějšímu.

Ale je vše tak jednoduché a přímočaré? Může shrnout těchto několik příštích stran práce celou podstatu věci? Celých těch několik tisíciletí lidského snažení? Na úrovni, kterou lidská civilizace dosáhla a kde se v současnosti nachází, mělo vliv mnoho faktorů. Každá geografická poloha má totiž specifické přírodní podmínky. Vedle klimatu je také důležité, co mohlo využívat lidské společenství, pohybující se a žijící na daném, konkrétním místě například z přírodního bohatství. Egyptský faraon měl jistě jiné starosti i jiné výchozí podmínky, než náčelník, nebo král Durynků, či Franků v období stěhování národů. I když je od sebe dělilo několik století (jako konec samostatného Egypta se uvádí rok 525 př. Kr., stěhování národů, se datuje do období do 8 stol. po Kr.³⁰), jedno přece měli společné. Jak vládnout a řídit ty, co pracují, aby společenství prosperovalo. Společenství mužů a žen, kdo a jakou v něm měl roli?

Přední představitel vědy sociologie Emile Durheim zastával názor, že základem pro rozvoj lidské společnosti měla dělba práce. Zde právě vidí Durkheim prvopočátek všeho pokroku. Jaký význam měla dělba práce, si podle E. Durkheima začali lidé uvědomovat až koncem 18. století. Společenskou dělbou práce, vznikla ekonomika, která je podle něj podmínkou pokroku, ale také z ní vycházejí další oblasti např. politika, nebo administrativní aparát atd..³¹

²⁹ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, s. 159.

³⁰ Srov. MANDELOVÁ, H. a kol. *Dějiny pravěku a starověku*. 2. Liberec: Dialog, 2009, s. 45, 170; BEDNAŘÍKOVÁ, J. *Stěhování národů*. Příbram: Vyšehrad, 2003, s. 365.

³¹ Srov. Jak stěžejní bylo téma dělba práce, můžeme usoudit z toho, že jí věnoval v roce 1893 svou disertační práci a knihu *Společenská dělba práce*. Durkheim zavádí do sociologie pojmy jako mechanická solidarita, což podle něj znamená, že všichni lidé, každý za sebe, vykonávají činnosti nezbytné pro přežití. Všichni potom vnímají stejné hodnoty, a ty pak vytvářejí kolektivní vědomí a díky tomuto vědomí spolu lidé vzájemně spolupracují. Vyšší je ale podle Durkheima solidarita organická. Společnost a její činnosti jsou již tak rozvinuté, se lidé museli specializovat. Protože jsou jedni závislí na tom, co vytvořili

Právě dělba práce podle pohlaví je klíčová i pro tuto práci. Co sama žena vynalezla, nebo u jakého vynálezu byla přítomna, se nedá vysledovat. Nedá se vyloučit, že žena vymyslela náušnice, možná objevila knoflík, předpokládat se dá, že byla u vynálezu žehličky a možná byla i u tkalcovského stavu. Pokud není znám přesný datum objevu, je jistě známo alespoň století případně období, kdy k vynálezu došlo, čímž se dá dobře získat retrospektivní náhled na jednotlivé události. Je to sice zajímavé hledisko, ale přesné a konkrétní údaje, tzn. kolik žen a v jakém odvětví pracovalo, je možno získat přibližně až od konce předminulého století. Vzdálenější informace se mohou čerpat pouze z dobových kronik a obdobných pramenů. I když některé kroniky uvádějí, že například v městských lázních pracovalo tolik a tolik lazebnic, stále se jedná o údaje, které je nutné brát s určitým nadhledem.

2.1 Zaměstnanost žen na začátku 20. století

Otázka zaměstnanosti a její struktury začala být sledována až v období, které se všeobecně nazývá jako průmyslový kapitalismus. Teprve zde, na přelomu 19. a 20. století se dají vysledovat konkrétní údaje v číslech. Nicméně ani tyto informace nejsou stoprocentní, protože příslušní úředníci do sbíraných dat nezahrnovali takové pracující ženy, které pracovaly u příbuzných a to ať v zemědělství, nebo v rodinách a za svou práci nebraly pravidelnou mzdu. Tyto ženy by se daly zařadit do kategorie

druzí, byl tím položen základ pro spolupráci mezi lidmi tzv. pro organickou spolupráci. Dále zavedl např. pojem dynamická hustota. Zjednodušeně se dá tento pojem vysvětlit takto: čím více lidí je soustředěno na určitém místě, tím mezi nimi dochází k vícero interakcím. Ty jsou pak základem vzniklé shody, nebo konfliktu. V příčinách, funkcích a podmínkách dělby práce, nachází další předpoklady pro fungování společnosti. Řeší např. otázku, jaký má společenská dělba práce vliv na vytváření a změny společenského prostředí (str. 217). Kniha obsahuje mnoho dalších myšlenek, které popsaly práci jako proces formující člověka a společnost. Z dalších zajímavých je i myšlenka, že když člověk opustí původní společenství, položí tak základ vzniku anonymních městských aglomerací. Dále Durkheim zastává názor, že dědění profesí z generace na generaci není pro společenskou dělbu práce výhodou, ale naopak, neboť s přejímáním postupů v pracovním procesu, dochází jen k malým změnám a to je v důsledku brzdou společnosti. Popisuje a zvažuje situaci, za které dochází v pracovním procesu k negativním jevům, jako je například abnormální dělba práce - zde nedochází k přirozené solidaritě. Dále se zabývá společenskými tresty za nedodržení psaných i nepsaných norem, tudíž nedodržení přirozené solidarity atd. a atd. Hlavní myšlenkou díla autora je, že společenská dělba práce je morální a také vůči společnosti solidární. Nutné je, aby si jednotliví členové společnosti uvědomili, že jsou na společnosti závislí. Pokud vše funguje, společenská dělba práce garantuje individualitu jednotlivce, vytváří vhodné podmínky pro právo a morálku a tím je k jednotlivci solidární. Pro společnost, která je genderově rozdělena, jsou Durheimem popsané skutečnosti zásadní a klíčové.

DURKHEIM, E. *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004, s. 5 – 217.

vypomáhající. Dále je nutno brát na zřetel, že ani jednotlivé státy Evropy nebyly na stejné ekonomické úrovni a industrializace také nebyla všude stejná. Německo, Francie a Anglie byly jako země mnohem průmyslově vyspělejší, než třeba evropská část Ruska. Co ale platilo napříč kontinentem a různé ekonomické vyspělosti jednotlivých států jsou tři hlediska, podle kterých se dá rozdělit zaměstnanost žen do tří oblastí:

- a) průmyslu
- b) služeb (včetně zdravotnictví a vzdělávání a domácích služek)
- c) zemědělství³²

Sčítání obyvatelstva v letech 1895 - 1911 z různých zemí Evropy poskytlo zajímavý náhled na tuto oblast. Na počátku sledovaného období pracovalo ve všech zemích největší procento žen v zemědělství a postupně se zvyšovalo množství žen pracujících v průmyslu. Zajímavostí je, že i když se zvedal počet žen pracujících v průmyslu (nejvíce žen pracovalo v textilním a obuvnickém průmyslu), poměr žen pracujících v zemědělství v porovnání se službou se příliš neměnil. Z toho vyplývá, že ze zemědělství i ze služby odcházelo přibližně stejné množství žen pracovat do průmyslu, takže ani v jedné z těchto dvou oblastí, nedošlo k výrazné změně a to poměru počtu zaměstnaných žen. Co dále z těchto údajů vyplývá je, že když děti odrostly a osamostatnily se, nebo když ženy ovdověly, vracely se zpět do pracovního procesu. Rozvíjející se průmyslová společnost potřebovala pracovní síly. Města se rozrůstala a nabízela novým obyvatelům změnu: ze statku, nebo chaloupky do činžovního domu. Změna bydlení signalizovala změnu životního stylu. Ze zemědělských nádeníků a nádenic se stali nádeníci v průmyslu. Ženám pracujícím v továrnách se v českých zemích říkalo velice výstižně: „fabričky“.³³

Statistická studie *Die Deutsche Frau um die Jahrhundertwende* – Německo rok 1904 uvádí naprosto přesná čísla, která potvrzují uvedené informace.

³² Srov. ABRAMSOVÁ, L.. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*, s. 174 -176.

³³ Srov. tamtéž, s. 177.

Pro zajímavost je možno nahlédnout do tabulky: ³⁴

Věk	Zemědělství	Průmysl	Obchod	Námezdní práce	Svobodná povolání	Služba	Sumárně
16-20	5258812	329221	99529	28707	12177	401770	1400216
20-30	710519	494930	159901	47141	57377	508571	1978439
30-40	332364	222751	84224	31677	43666	101771	815453
40-50	318973	167443	84221	38321	29147	50112	688217
50+	588789	201760	126158	72521	32817	67907	1089912
sumárně	2479417	1416105	554033	218367	175184	1130131	5973237
% =							
svobodné	55,57	66,65	53,86	48,89	76,69	95,52	65,97
vdané	24,82	17,7	23,32	13,09	12,93	0,99	17,71
vdovy	19,61	15,65	22,83	38,01	10,38	3,48	16,32

Uvedené údaje poskytují další důležitou informaci. V Evropě, která procházela na začátku dvacátého století rychlou industrializací, rozdělila pracující ženy ve městech na ženy zaměstnané jako služby v domácnosti a tovární dělnice.

Do služby se nejčastěji odcházelo ve čtrnácti letech. Zajímavé je, že velkou roli hrálo i náboženství. Dívky katolického vyznání odcházely do služby velmi mladé přibližně ve 14 letech. Dříve se vdávaly a dříve také ze služby odcházely do vlastní domácnosti. U dívek, které byly vyznání evangelického, se nástup do služby posunul na průměrných 15 let a cca o dva roky později než katoličky ze služby odcházely.³⁵

Služebné podléhaly striktně zavedeným rodinným pravidlům domácnosti, ve které sloužily. Oproti ženám v továrnách, které sice pracovaly většinou každý den 12 – 16 hodin, neměly žádnou stanovenou pracovní dobu. Jejich práce byla brána jako příprava pro manželství a vedení vlastní domácnosti. Nenavštěvovaly žádné kurzy, jako např. kurz šití, psaní na psacím stroji, nebo večerní školu pro ženy a dívky. Jedinou výhodou služby snad mohlo být, že většinou do manželství odcházely se základní výbavou pro

³⁴ Srov. GNAUCK-KÜHNE, E. *Die Deutsche Frau: um die Jahrhundertwende*. 1. Berlin: Verlag von Otto Liebmann, 1904, s. 101.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 17-20.

domácnost a protože služby se většinou rekrutovaly z nejhudších rodin, naučily se základnímu vedení domácnosti a jako bonus by snad ještě mohlo být bráno, že se naučily vařit, případně používat slavnostní porcelán (myšleno prostírat a servírovat na něm). O nějakém dalším vzdělávání nebylo možno v žádném případě uvažovat.³⁶

Oproti služkám měly dívky a mladé ženy z továren jednu, ale velkou dřinou vykoupnou, výhodu. Měly vlastní mzdu a s tou mohly většinou nakládat dle vlastního rozhodnutí. S průmyslovým rozvojem států se objevila relativně finančně nezávislá žena, která směla zvolit, jak naloží s výdělkem i časem, který měla po pracovní době. S průmyslovou revolucí se začala opravdu pomalu, ale začala, probouzet emancipace ženy.³⁷

Zatímco osvícenství přineslo ženské spisovatelky a básníčky, které publikovaly pod vlastním jménem a které se veřejně hlásily ke svému autorství, přinesla doba průmyslové revoluce povolání, která byla dříve dominantou mužů. Vedle tradičních švadlen, pradeln apod. se začaly objevovat zcela nové profese jako např. bankéřky, optičky, účetní, sekretářky, nejen guvernanky v soukromých rodinách, ale i učitelky na veřejných školách atd. Konec devatenáctého a začátek dvacátého století považují ekonomové za dobu, kdy vznikla střední třída. Ta je dnes rozhodující pro ekonomiku každého vyspělého státu.³⁸

Slibný začátek dvacátého století poznamenala 1. světová válka. Vypukla v roce 1914 a obrátila naruby život obyvatel Evropy. Na bojištích tekla krev a v domovech se oplakávali první mrtví, ale pro ženu to znamenalo otevření dalších pracovních možností.

2.2 Zaměstnanost žen za 1. světové války

S odchodem mužů bojovat na frontu, začaly ženy nastupovat na jejich místa. Například Pražský dopravní podnik, který neměl dostatek průvodčích, zaměstnal na uvolněných místech ženy. Nebyl to originální nápad. V této době jako průvodčí

³⁶ Srov. ABRAMSOVÁ, L. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 – 1918*, s. 179.

³⁷ Srov. tamtéž, s. 180-185.

³⁸ Srov. tamtéž.

tramvají i ženy např. v Berlíně, nebo v Drážďanech a samozřejmě i ve Vídni. Místo 800 mužů, kteří museli narukovat do války, začalo již v roce 1915 ve Vídni pracovat na jejich místech 400 žen. V Praze se vedení Elektrických podniků (jak se tenkrát dopravní podnik jmenoval) rozhodlo přijmout na zkoušku 10 až 12 žen ve věku 20 - 30 let. Podmínkou bylo doložit ukončenou obecnou školu a složit zkoušku z pražského místopisu. Další podmínkou byl dobrý zdravotní stav a fyzická kondice, protože tramvaje se nepoužívaly jen k přepravě cestujících, ale ve válečných dobách převážely vše, co bylo potřeba, ať to byl odvoz komunálního odpadu, nebo zranění vojáci z fronty. Ke zkoušce se přihlásilo ke všeobecnému překvapení 460 žen. Od 1. 12. 1915 pak 40 nastoupilo do služby. Když válka skončila, bylo 375 žen – průvodčích ke dni 1. 4. 1920 propuštěno a jejich místa opět zaujali muži.³⁹

Za 1. světové války se také logicky zvýšil počet žen, které pracovaly jako ošetřovatelky. Některé přímo ve frontových zákopech a další v lazaretech. Po válce byly z pochopitelných důvodů propuštěny. Propuštěny byly i tisíce dalších žen, které během války nahradily bojující muže v jejich civilních zaměstnáních. Zaznamenány byly i veřejné protesty proti propuštění, ale v globálu si ženy uvědomovaly, že se vracejí demobilizovaní vojáci a že ženské pracovní příležitosti vznikly, v důsledku válečných událostí.⁴⁰

2.3 Zaměstnanost žen v meziválečném období⁴¹

Nicméně doba po 1. světové válce znamenala především emancipaci ženských pracovních příležitostí. Francie hlásila v roce 1921 padesát čtyři procent žen jako zaměstnaných, Velká Británie ve stejném roce třicet procent a Německo v roce 1925 čtyřicet osm procent. Ještě více překvapí procenta vdaných žen, které oficiálně vykonávaly nějaké zaměstnání. V meziválečných letech ve Velké Británii to bylo deset procent, v Německu je uváděno v roce 1925 dvacet devět procent, ale v roce 1939 to již bylo třicet čtyři procent, v Itálii v roce 1931 dvanáct procent a v roce 1936 dvacet jedna

³⁹ Srov. Před sto lety začaly v MHD pracovat první ženy průvodčí: Po válce dostaly všechny výpověď. *Elogistika.info: member of eur logport*. 2015 [cit. 2017-03-21]. Dostupné z: <http://www.elogistika.info/pred-sto-lety-zac>

⁴⁰ Srov. BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007, s. 230.

⁴¹ Srov. Tamtéž, s. 231 – 236.

procent. Francie hlásila ještě větší počty pracujících žen, vdaných i svobodných. Další zajímavostí je, že v Německu v těchto letech se zvýšil počet mužů v zaměstnaneckém poměru dvakrát, ale počet žen třikrát. Společnost si zvykala na krátké sukně i krátké vlasy žen. *Novinářka Matty Vigeliusová v roce 1931 napsala: „Ráno spěchá armáda čiperných, sportovně vyhlížejících girls na jízdním kole nebo tramvaji do centra. Jejich veselé usmívající se obličej, pestré vyzývavé kloboučky nebo zářící oči jsou navýsost potěšitelným oživením probouzejícího se města. Děvčata započala svou denní práci, která jim přináší uspokojení a jejich životu pocit štěstí. Žena dobyla kancelář.“*⁴²

Kromě nových profesí, které ženy vykonávaly – učitelky, lékařky, právničky, novinářky, nad kterými se již nikdo nepohoršoval, že jsou pro ženu nevhodné, si také společnost začala zvykat na ženy političky. Ženské spolky měly mnoholetou tradici, ale z hnutí za „nejjemnější krajku“ zde nyní byla hnutí za ženská práva, za volební právo žen, za spravedlivou odměnu za vykonanou práci. Ženy političky byly vzdělané, sebevědomé a oddané svým ideálům. V Portugalsku, kde vládl autoritativní režim, který byl spíše nakloněn předválečným pořádkům, se museli vyrovnat s tím, že v roce 1934 se do parlamentu dostaly tři ženy: učitelka, lékařka a právnička.⁴³

Bylo by ale silně zavádějící uvádět, nebo představovat tuto dobu jako idylickou, protože většina žen nechápala své povolání jako emancipaci, ale jako nutnost. Pracující ženy potřebovaly svůj výdělek především pro obživu⁴⁴. Německá pracovní fronta, což byl úřad zaměřený na oblast zaměstnanosti žen, zorganizoval v roce 1936 anketu. Z této ankety vyšel výsledek, který zjistil přetížení žen: *„Nemáme žádný volný čas, zvláště pokud máme děti. Někdy je práce tak těžká, že mám chuť do všeho praštit.“*⁴⁵

V této době již mnozí tušili, že se blíží další válka. Jaká to bude nejen pro Evropu, ale pro celý svět katastrofa, však ještě netušil nikdo.

⁴² Tamtéž, s. 235.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 234.

⁴⁴ Srov. tamtéž, s. 273.

⁴⁵ Tamtéž, s. 273.

2.4 Zaměstnanost žen za 2. světové války

Druhá světová válka opět zvýšila procento žen, které nastoupily do zaměstnání. Kromě žen, které již pracovaly, nastoupily do zaměstnání i ženy, které do té doby byly v domácnosti. Nejmarkantnější byl tento nárůst nově zaměstnaných žen v Německu a to od třicátých let, kdy nabíral národní socialismus na síle a kdy se vláda snažila razit politiku, že každá německá žena je povinna dát říši a vůdci syna (německé ženy byly vyznamenávány, pokud porodily vůdci čtyři děti). Ženská pracovní síla obsadila místa, která se uvolnila po mužích, rukujících do válečného běsnění. Z bývalého svobodného československého státu se stal Protektorát Čecha a Morava. V tehdejší pražském tramvajovém provozu například opět pracovaly průvodčí. V lednu 1943 zde pracovalo 571 průvodčích a na konci války to již bylo 1377 zaměstnankyň.⁴⁶

Z dokumentárních filmů té doby jsou známé záběry na ženy pracující v těžkém průmyslu. Ženy soustružnice, svářečky apod. dokonce ve válečném Sovětském svazu ženy fáraly do dolů, aby rubaly uhlí.⁴⁷

2.5 Zaměstnanost žen v 50. –70. letech 20. století⁴⁸

Po ukončení války zůstalo mnoho žen z pochopitelných důvodů na svých pracovních pozicích. I přes vysokou zaměstnanost žen přišel poválečný *baby boom*. Lidé se po válečných hrůzných událostech upnuli k „rodinnému krbu“. Ekonomická situace se začala rychle zlepšovat. Tak velký hospodářský růst, jako v padesátých letech, nebyl zaznamenán nikdy předtím ani potom. Nutno poznamenat, že tento růst se týká především západní Evropy. Díky absolutní podřízenosti politice Sovětského svazu a jeho bezostyšného vysávání československé ekonomiky, i přesto že bývalé Československo nebylo zdecimováno ani masivními leteckými útoky, přestože mělo vysoký počet kvalifikovaných, ekonomicky aktivních lidí – podle sčítání lidu v roce 1950 bylo pracujících žen ve věku 15 – 25 let bylo zaměstnáno 60 procent (Možný str.

⁴⁶ Srov. Před sto lety začaly v MHD pracovat první ženy průvodčí: Po válce dostaly všechny výpověď. Dostupné z: <http://www.elogistika.info/pred-sto-lety-zac>

⁴⁷ Srov: FALLADA, H. *Každý umírá sám*. Praha: Ikar, 2012, s. 78-81.

⁴⁸ Srov.: MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2006, s. 50-55.

193), se ho hospodářský růst netýkal. Nebo alespoň ne tak, jak by mohl. Padesátá léta dvacátého století a výkonná ekonomika všech vyspělých států a silné odbory nastavili dobré podmínky pro růst především mužských platů. Sociologické myšlení a potažmo sociální politiku států, nejprve v USA a následně v Evropě ovládla myšlenka nukleární rodiny (samostatně žijící, dvougenerační rodina). Nukleární rodina dala za úkol muži splnit dvou roli živitele i vůdce rodiny. Jeho úspěšná pracovní kariéra byla úspěchem rodiny a naopak. Úspěch a úsilí dosáhnout co nejvýše pak zařazoval rodinu na odpovídající příčku určité sociální vrstvy. Na úspěchu rodiny se žena podílela zabezpečením chodu domácnosti a emocionální podporou manžela. Talcott Parsons otec této myšlenky zastával názor, že pro výkonnou kapitalistickou společnost je sociálně nejfunkčnější takové uspořádání rodiny, kde je žena orientována dovnitř a zajišťuje

hladký chod domácnosti a rodiny a muž je orientován ven, buduje kariéru, a tím buduje i sociální postavení rodiny. Tato myšlenka byla zpočátku dobře přijímána jak ze strany žen, tak i mužů. V šedesátých letech se však ukázala jako kontraproduktivní, protože vzdělané ženy odmítly návrat k tiché manželce v zástěře, bez možnosti uplatnit své odborné znalosti pokud se rozhodnou provdat. A od sedmdesátých let je tato teorie terčem ostré kritiky jak ze strany sociologů, tak ze strany feministických organizací.

2.6 Zaměstnanost žen 80. léta – současnost⁴⁹

V osmdesátých letech minulého století se evropské státy a jejich vlády snažily vyrovnat jak s rozdílnou mírou chudoby, tak s počínajícím poklesem porodnosti žen, který je nebezpečný pro demografii evropského kontinentu. Vlády musely řešit jak skloubit sociální politiku s vysokou zaměstnaností žen. Francie vykazovala v roce 1982 padesát šest procent zaměstnaných žen a třicet čtyři procent vdaných žen, které byly matkami a zároveň vykonávaly své povolání. V Československu to bylo v této době zaměstnáno bez rozdílu, zda se jednalo o matky či, ne téměř devadesát pět procent žen ve stáří 15 – 50 let (Možný str. 193). Opět se potvrdila důležitost otázky dělby práce. Vlády si uvědomovaly, že není možné, aby ženy zároveň pracovaly na celý pracovní úvazek a zároveň byly na 100 procent matkami a manželkami (v zájmu zachování

⁴⁹ Srov. BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách*, s. 316 -323.

příznivé demografické křivky tudíž porodily v ideálním stavu min. 2,4 dítěte, protože prostá reprodukce obyvatelstva znamená min. 2,1 dítěte na ženu). Začaly stavět rodinnou politiku na čtyřech pilířích:

1. právo a povinnost rovné péče o děti
2. dělba práce v rodině i mimo ni stejným dílem
3. společné vlastnictví manželů majetku nabytého během trvání manželství
4. státními dávkami podporující rodiny

Tyto čtyři pilíře tvoří druhou stránku zaměstnanosti žen. Všechny státy Evropy se snažily v rámci svých možností přistupovat, případně rozšiřovat stávající zákony k ochraně matek. V roce 1992 se stala ochrana matek závaznou směrnicí evropského společenství. Vždy se kladl důraz na slučitelnost rodiny a výkonu zaměstnání, ale ne vždy se zcela podařilo. Jako jednou z nejúčinnější pomoci ženám v pracovním procesu se ukazuje umožnění zkrácených pracovních úvazků, flexibilní pracovní doba a také flexibilní práce tzn. práce z domova. Většina evropských států považuje za zkrácený pracovní úvazek 35 hodin týdně a méně. V Dánsku bylo v roce 1989 zaměstnáno sedmdesát osm procent žen a z toho čtyřicet dva procent na zkrácený úvazek, ve Velké Británii z šedesáti pěti procent zaměstnaných žen, pracovalo čtyřicet čtyři procent na zkrácený úvazek a například ve Švédsku třicet pět procent z celkových jednaosmdesáti procent zaměstnaných žen. V České republice to bylo v roce 2005 pouze 8,4 procenta ze zaměstnaných žen (*Eurostat, Pressemitteilung Nr. 29/2006 von 6. März 2006*).

2.7 Resumé druhé části

Druhá část bakalářské práce byla zaměřena na změnu přístupu k zaměstnané ženě. Industrializace nejen Evropy změnila život lidstvu kompletně. Někdy bývá uváděno, že industrializace způsobila demografickou revoluci, protože za prací se nestěhoval jedinec, ale celé rodiny. Se změnou životního stylu se změnil, a to radikálně pohled na práci ženy. Ženská pracovní síla začala být nepostradatelná. Tím byla před ženu postavena další výzva – vyrovnat se s pozicí zaměstnané ženy. Z toho vplynuly další výzvy: vydobýt si rovnoprávnost, stejně vysoké platy jako mají muži, atd.

Postupně se začaly sledovat statistiky, kolik žen pracuje, pracovalo a bude pracovat v takovém a takovém odvětví.⁵⁰

3. Významné ženy a proč je známe

Není možné spočítat, a dokonce ani odhadnout kolik žen kdy chodilo po zemském povrchu. Přesto jsou některé známé. Jsou známé tím, co ve svém životě vykonaly a v jaké profesi byly ty nejlepší z nejlepších. Jiné ženy anonymní, neznámé tvořily dějiny, jejich práci nikdo ani ne zaznamenal. Sociologické výzkumy nesahají většinou před konec 19. století, ale historie má tu schopnost, že i bez čísel seřazených do tabulek podá vypovídající obraz doby. Proto je možnost seznámit se s některými ženami, které zde byly i dříve a poznat je v kontextu doby, ve které žily.

3.1 Žena v pravěku

Pravěk je dle údajů archeologů a historických antropologů dobu vzdálenou cca 3 000 000 až 8 000 let př. Kr. O životě žen se dovídáme z archeologických vykopávek a nejbohatším zdrojem informací jsou hroby. Zajímavý článek na toto téma zveřejnila V. Mikešová z Národního muzea pod názvem: Žena v hledáčku archeologie. Jak se nám žilo před tisíci lety a jak to vlastně víme?⁵¹

„Je paradoxní, že nejvíce nám o životě žen v pravěku a raném středověku vypoví právě jejich smrt. Protože hroby a to, co obsahují, jsou obsáhlým informačním zdrojem, který navíc není zkreslen pohledem někoho dalšího, jen nás samých. Ale jak vlastně zjistíme, že se jedná o hrob ženy? Pokud nebylo tělo spáleno a kostra se zachovala, pak lze pohlaví určit právě z charakteristických biologických znaků (i když ani to není vždy stoprocentní). Toto určení pak mohou upřesnit přiložené hrobové milodary, které

⁵⁰ Srov. BOCKOVÁ, G. *Ženy v evropských dějinách*, s. 138-139.

⁵¹ Srov. Žena v hledáčku archeologie. Jak se nám žilo před tisíci lety a jak to vlastně víme? *Archeologie na dosah: Edukace a prezentace archeologického a kulturního dědictví* [online]. Praha: Veronika Mikešová, 2014 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/zena-v-hledacku-archeologie-jak-se-nam-zilo-pred-tisici-lety-jak-vlastne-vime>;
NEUMANN, S. K. *Dejiny ženy: Žena přírodní*. I. Bratislava: Pravda, 1970, s. 25 – 30.

samozřejmě závisely na pohlaví zemřelého (problematikou transsexuálních hrobů, kdy v určitých společnostech mohli někteří muži zastávat roli žen a naopak, se zde zabývat nebudeme). Tak například zatímco mužům se dávaly do hrobů třeba zbraně, pracovní nástroje, jezdecké výbavy a další specifické předměty lišící se podle jednotlivých kultur, ženy se pohřbívaly se šperky, textilními pomůckami a opět různými specifickými artefakty. V některých pravěkých společnostech se také odlišovala orientace hrobů podle pohlaví, například kultura zvoncovitých pohárů na konci eneolitu pohřbívala muže na levém boku a hlavou k severu, zatímco ženy na pravém boku hlavou k jihu. Víme-li tedy, že se jedná o ženský hrob, můžeme z něj vyčíst mnoho. Kostra nám prozradí, jak byla žena přibližně stará, jaké měla proporce, některá onemocnění a úrazy. Dokonce lze někdy i rozeznat náročnost práce a obživy (těžká práce a nedostatečná výživa někdy zanechá své stopy nejen na duši, ale i na těle).“⁵²

Zde tedy byla pravděpodobně založena dělba práce mezi mužem a ženou. Podle nálezu v hrobech, kdy ženy měly u sebe kromě šperků také například keramiku, jehly a jiné drobné domácí nástroje, můžeme usuzovat, že se vedle péče o muže a děti věnovaly domácím pracím jako je vaření, tkaní a šití. Dá se také předpokládat, že alespoň v počátcích bylo zaměstnáním pro ženy také, kromě sběru plodin, první zemědělství. Muž byl bojovníkem a lovcem (zemědělcem v pravém slova smyslu se stal až později). Že nás ale i zde může ledacos překvapit, dokazuje další článek:

„Archeologové objevili hrob kovářky. Mění to pohled na roli žen v pravěku

V Rakousku byl nalezen pravěký hrob ženy, která zpracovávala kov. Jde o vůbec první takový objev - podle archeologů to je senzace.

v dolnorakouském Geitzendorfu nedaleko hranic s Českem učinili nečekaný objev - našli hrob ženy, která se živila zpracováváním kovů. Podle nich jde o vůbec první důkaz toho, že ženy v té době takovou práci vykonávaly, napsala agentura APA. Dolnorakouské muzeum pravěku v Asparnu hovoří dokonce o "archeologické senzaci". Zmíněná žena, která pracovala v metalurgii, zemřela zhruba před 4000 roky ve věku

⁵² Žena v hledáčku archeologie. Jak se nám žilo před tisíci lety a jak to vlastně víme? Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/zena-v-hledacku-archeologie-jak-se-nam-zilo-pred-tisici-lety-jak-vlastne-vime>.

45 až 60 let. Skutečnost, že šlo opravdu o ženu, potvrdila analýza lebky a dolní čelisti, neboť pánevní kost nebyla k dispozici. V hrobu, přestože byl v minulosti vykraden, archeologové našli řadu drobných bronzových předmětů a také čtyři kamenné nástroje - kovadlinu a různá kladiva. Ta mohla sloužit ke zpracování kovu a k výrobě šperků“⁵³

Jak tedy život a práce ženy v této době vypadal, si můžeme představit díky archeologii. Naši představu pomůže také doplnit i studium života tzv. primitivních, i když výstižnější je říci přírodních národů, které nepoznamenané civilizací, najdeme ještě dnes například v amazonských pralesích. Názorný obraz života přírodních národů se zaměřením na ženu může poskytnout rozsáhlé dílo S. K. Neumana – Dějiny ženy. Neumann ve svém díle věnovaném ženě, odkazuje na zápisky a autentické poznatky různých cestovatelů a objevitelů a to v různých stoletích od 17. po 20. století. Shrňme-li všechny dostupné zdroje, můžeme říci, že pravěká žena se nedoživala příliš vysokého věku a často umírala jak na různé choroby a úrazy, tak i při porodu. Na její tělesné konstituci se projevovalo místo, kde žila a jakou stravu jedla. Středobodem jejího zájmu byl muž a péče o něj a o děti. Institut manželství neexistoval. Manžel si ženu vyměnil např. za kožešiny, případně si jí ukradl. Zatím co on lovil, ona udržovala oheň, vařila a starala se o děti, o starší členy tlupy a kmene. Vyráběla oděvy z kožešin, prvního tkaného plátna, sbírala dostupné plodiny a posléze zakládala malá políčka a pracovala na nich. Často zastávala pravěká žena také funkci šamanky a tzn. také léčitelky.⁵⁴

Pravěk označovaný také historiky jako kolébka lidstva je zajímavý. Atraktivitou ho ale předčí období označované jako starý Řím a vyspělá říše římská.

3.2 Žena v římské říši

Jak žily a pracovaly ženy v tomto úseku lidských dějin (2. stol. př. Kr. – 4. stol. po Kr.) vůbec není neznámé. Dochovalo se dost písemných zpráv a kromě písemných dokladů o této době, zůstaly zachovány nádherné nástěnné obrazy i předměty denní

⁵³ Archeologové objevili hrob kovářky. Mění to pohled na roli žen v pravěku. *Časopis National Geographic* [online]. Praha: redakce ČTK, 2012 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/clanky/archeologove-objevili-hrob-kovarky-meni-to-pohled-na-rol-i-zen-v-praveku.html>

⁵⁴ Srov. NEUMANN, S. K. *Dějiny ženy: Žena přírodní*, s. 25 – 30.

potřeby zachycující výjevy z běžného života vyspělé římské říše. I dnes mnozí umělci čerpají pro svou tvorbu ze starých bájí a pověstí té doby.⁵⁵

Ctihodné matróny, představitelky předních římských, patricijských rodin, nevykonávaly žádné běžné domácí práce. Jaký byl běžný denní život matrón? Neměly sice možnost studovat společně s muži, ale výsada vzdělání jim nebyla odeprána. Dokud byly malé, byly vzdělávány současně s chlapci z rodiny. Jako dospělé sice nemohly zastávat veřejné funkce ve státní správě, ale jejich vliv na komunální politiku, samozřejmě prostřednictvím manžela, byl velký. Pokud byly finančně zabezpečeny, mohly se svým majetkem relativně volně nakládat. To znamená, že mohly dědit a tím si mohly velice dobře vylepšit svůj ekonomický statut. Směly odkazovat svůj movitý majetek dle svého uvážení a mohly propustit otroky, které měly v osobním vlastnictví.⁵⁶

Dobrý obrázek podá například překlad dopisů Plinia mladšího (který žil cca v letech 61 – 113 po Kr.). V dopise Risianu Geminovi píše Plinius o úmrtí Ummidie Quadratilly, které zemřela v 83 letech, odkázala majetek v poměru 2 díly pro vnuka a jeden díl majetku pro vnučku. Propustila své otroky (měli statut věci, nikoliv člověka, jak říkalo římské právo) a v závěti pamatovala na herce pantomimi, která byla vedle hry v kostky její oblíbenou zábavou. V jiném dopise (Fadiu Rufinovi) popisuje, jakých intrik se dopustili dva bratři, aby získali majetek, který odkázal jejich otec dceři jednoho z nich, tedy své vnučce. Také v tomto dopise popisuje, jak se jiná ctihodná matróna provdala za velice nemocného starce a jak o něj s láskou pečuje a jak dobře řídí svůj nový, velký dům.⁵⁷

Gladiátorky, otrokyně, které bojovaly na život a na smrt v aréně. Na výběr tyto ženy, kterým se také někdy říkalo amazonky, neměly. Byly otrokyně, tedy věci a jako jiné ženy pracovaly například v kuchyni, ony pracovaly se zbraněmi v ruce, aby pobavily diváky. Této kruté práci – zábavě učinil přítrž až císař Septimius Severus, který v roce

⁵⁵ Srov. MANDELOVÁ, H. *Dějiny pravěku a starověku*. 2, s. 126-130.

⁵⁶ Srov. tamtéž.

⁵⁷ Srov. Plinius ml. *Dopisy*. Praha: Svoboda, 1988, s. 225 – 255.

200 po Kr. zakázal, jak uvádí Mgr. Stará – specialistka na římské právo, vystupovat ženám v aréně.⁵⁸

Otrokyně a chudé dělnice pracovaly všude, kde to bylo potřeba. Tkaly vlnu, vykonávaly domácí práce, polní práce, pracovaly jako dělnice v dílnách na výrobu terakotových předmětů apod.. Otrokyně patřily svému pánovi a ten s nimi nakládal dle libosti, včetně toho, že kromě práce byly používány i pro tělesné potěšení pána, případně mužů v domě.⁵⁹

Prostitutky – prostitucí se živilo mnoho chudých žen. Jejich život neměl velkou cenu a jejich tělo se prodávalo za částku 2 assů, což byla cena za 1 pohár vína. Prostituce byla velice rozšířená, prostituovali i muži. Prostitutky a prostitutky zřejmě nikdo morálně neodsuzoval.⁶⁰

Znamá žena té doby Sappó – básnířka. Žena opředená legendami. Jedna z nich je, že z nešťastné lásky skočila do moře. Znamá je ale především pro lásku ke svým přítelkyním, se kterými uctívala bohyni Afroditu a devět múz. Pro ženskou homosexualitu se používá přenesený název jejího rodného ostrova Lesbos.⁶¹

Poměrně málo lidí se zajímá o období v odborných publikacích označované jako stěhování národů. Možná je to pro, že je poměrně složité vyznat se v událostech té doby, protože národů putujících Evropou bylo mnoho a jména dnes již zmizelých národů jako Gótové, Vizigótové, Ostrogótové většině lidí splývají.⁶²

⁵⁸ Srov. STRARÁ, I. *Právní postavení gladiátora a otroka ve starém Římě: Ženy ve starém Římě*. 2011 [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <http://casopis.vsehrd.cz/2011/10/pravni-postaveni-gladiatora-a-otroka-ve-starem-rime/>: Spolek českých právníků Všehrad.

⁵⁹ Srov. RANIERI PANETTA, M.. *Pompeje: historie, život a umění zmizelého města*. 1. Čestlice: Rebo, 2005, s. 180-192.

⁶⁰ Srov. tamtéž.

⁶¹ Srov. tamtéž.

⁶² Srov. BEDNAŘÍKOVÁ, J. *Stěhování národů*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 364-376; WEIS, M. *Historie - učitelka života?* Tišnov: SURSUM, 2004, s. 27.

3.3 Žena v období stěhování národů

Žena v tomto období 5. – 9. stol. po Kr. putovala se svým národem po Evropě. Vzhledem k úctě válečníkům byla především pečovatelkou o rodinný krb. Zajímavé je, že v této době vznikly tzv. „barbarské zákoníky“, které se poměrně podrobně zabývají ochranou ženy jako osoby. *Například Lex Romana Burgundionum* (psaný latinsky) hovoří o přísném stíhání žen za cizoložství a naopak říká, že manžel se smí rozvést, pouze pokud ho žena podváděla, byla čarodějnice, nebo byla žena, která porušovala hroby (výklad tohoto pojmu je nejednotný, snad se mělo jednat o vědmu). Pokud by jinak svou manželku opustil, musel jí nechat veškerý majetek. Další zákoník *Pactus legis Salicae* (rovněž latinsky) stanovuje peněžní trest za zabití ženy (svobodného původu), která je schopná rodit pokutu 600 solidů a to je stejná výše jako za zabití královského družiníka.⁶³

Známa žena té doby je **Ildico**, Attila král Hůnů, kterých se obávala celá Evropa včetně Říma, byl údajně tak krutým válečníkem, že měl přezdívkou Bič Boží. Stárnoucí král se rozhodl po sedmnácté oženit a tentokrát s mladičkou germánskou princeznou Ildico. Podle legendy mu jeho mladá novomanželka probodla o svatební noci srdce, a tak se Evropa v roce 453 přestala nejmocnějšího z hunských králů obávat.⁶⁴

Národy v Evropě se pomalu usadily a jejich potomci žijí v těchto místech dodnes. Započalo období středověku, novověku a současných dějin. Z důvodu zachování velkého množství památek je pro lidstvo tato část dějin nejčitelnější.

3.4 Žena ve středověku

Do období středověku se zahrnuje cca 6 – 14 století po Kr. Co se dnes ví o ženách ve středověku? Většina lidí si ze školy pamatuje přívlastek temný středověk, ale

⁶³ Srov. tamtéž.

⁶⁴ Srov. MANDELOVÁ, H. *Dějiny pravěku a starověku*. 2, s. 126-130.

doba, kdy se v Evropě prosadilo křesťanství a začaly se stavět katedrály, ze kterých se dodnes tají dech, nebyla jistě jen temná, jak si mnozí představují.⁶⁵

Politika, vláda : ženy vládly i se politicky angažovaly naprosto běžně. Jména královen jsou v kronikách vedle králů i samostatně. Kromě toho, že nesly tíhu vlády, rozhodování a odpovědnosti za království, nebo hrabství, byly to stále ženy. Užívaly si darů života a obdivu mužů ve svém okolí. Byly manželkami i matkami. Že to tak bylo, dokládá i obdiv složený ve verších Adéle z Blois, dceři Viléma I. Dobyvatele a manželky Štěpána z Blois: „*Zrcadlo cností všech růže domoviny. Úžasnou pověst má, potomstvo nádherné...*“⁶⁶ Dochoval se také jeden z dopisů psaný paní Adéle manželem ze křižácké výpravy. V dopise ze 29. 3. 1098 klade Štěpán manželce na srdce, aby správně jednala, dohlížela pečlivě na statky a svým povinnostem vůči dětem i vazalům ve všem dostála.⁶⁷

Královny stály na společenském žebříčku nejvýše. V raném středověku, nebo jak se také uvádí ve feudálním věku, stály na druhém, nejvyšším politickém a mocenském žebříčku, hned za královnami lenní paní.⁶⁸

Francouzský historik Theodor Ervages uvádí, že v rozmezí let 1152 a 1284 bylo z 279 majitelů lén 48 dam a 10 slečen. To tedy dokazuje, že nikdo nezpochybňoval, že žena má stejné právo vládnout jako muž. Dále historik uvádí, že jak ženy, tak muži skládali lenní přísahu věrnosti pánovi, tzn. královi a stejně tak i jim pak skládali přísahu jejich vazalové. Jako historickou zajímavost pak zveřejnil informaci, že když dcera G.

⁶⁵ Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 13. století lexikon historie*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2010, s. 11.

⁶⁶ PERNOUDOVÁ, R. *Žena v době katedrál*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 175.

⁶⁷ Srov. PERNOUDOVÁ, R. *Žena v době katedrál*, s. 175.

⁶⁸ Srov. Vrchním vlastníkem veškeré půdy v zemi byl v době utváření středověkých států panovník, který uděloval pozemky a úřady do držení členům své družiny, aby je odměnil a zavázal si je. Zpočátku to bylo pouze do úmrtí panovníka i nabyvatele, jemuž navíc mohly být statky pro neposlušnost z panovnickovy vůle odebrány. Později si šlechta vymohla jejich dědičnost z otce na syna (v západofranské říši například roku 877 na Karlu II. Holém). Držitel propůjčené půdy (mohl jím být nejen šlechtic, ale také církevní hodnostář, klášter či biskupství) se nazýval leník nebo vazal. Vazalové byli vůči svému lennímu pánovi – seniorovi povinni „*radou a pomocí*“. K jejich hlavním povinnostem patřilo účastnit se shromáždění, které panovník svolal, a poskytnout mu v případě potřeby vojenskou nebo finanční pomoc. Léno. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9no>.

Gombaуда přísahala arcibiskupovi z Bordeaux, zprostil jí povinnosti sejmout pokrývku z hlavy. Tuto povinnost museli muži totiž striktně dodržovat.⁶⁹

Na vesnicích užívali autority jak šafáři (hospodářští správci panských, zemědělských usedlostí), tak statkáři či statkářky. Ženy zastávaly, co se hospodářského života týká, rovnoprávné postavení vedle mužů.⁷⁰

Historikové sestavili ve Frankfurtu seznamy povolání v období 1320 -1500. Z těchto došli k závěru, že:

- 65 povolání (druhů) zastávaly výhradně a pouze ženy
- 85 povolání (druhů) zastávali muži
- 38 povolání (druhů) vykonávaly jak ženy, tak muži⁷¹

Běžné ženské profese

Na vesnicích: ženy pracovaly na poli a měly na starosti hospodářská zvířata. Jednou z nejdůležitějších prací venkovanek bylo mletí mouky a zpracování mléka na sýr a máslo. Pak prodávaly své produkty na trzích ve městech.

Ve městech: jednalo se o svobodné živnosti jako: pekařky i řeznice (porážka zvířat byla doménou mužů) a ženy maso prodávaly. K dalším svobodným živnostem patřily také mydlářky, krejčovské a krajkářky a také hrnčířky.⁷²

Výroba látek – oděvnictví ve středověku Za zmínku jistě stojí, jak ženy zpracovávaly len, vlnu a konopí. Len napřed dlouho máčely, nejprve ho cupovaly mezi prsty a po vynálezu vochle ho vochlovaly (vochle bylo menší či větší prkénko pobité hřebíky a přes ně se len pročesával). Vlna se také napřed z důvodu odmaštění máčela a pak pročesávala. Nejprve na hlavičkách bodláků, pak na hřebenech a dokonce i na bodlinkách ježků. Z konopí se lámáním připravila koudel a ta se předla na hrubou nit. Výroba látky, tedy tkalcovství bylo doménou mužů. Ženy pak se chopily zdobení: vyšivaly a zdobily krajkou. Soukenictví – výrobu sukna z vlny, měli také na starost

⁶⁹ Srov. PERNOUDOVÁ, R. *Žena v době katedrál*, s. 169.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 168-169.

⁷¹ Srov. tamtéž.

⁷² Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 13. století*, s. 76-87.

muži. Sukno se vyrábělo valchováním, neboli zhutněním vlny. Ženami připravená vlna se namáčela a pomocí chemikálie – tenkrát to byla lidská moč, se pak pod tlakem na valše vyrábělo sukno. Soukeníci byli nejbohatšími řemeslníky, dobré sukno bylo velmi drahé a bylo i výborným vývozním artiklem.⁷³

Lazebnictví je dalším řemeslem, které se slibně rozvíjelo a stojí za samostatnou zmínku. Lazebnice pracovaly v lázních, které vznikaly od 13. století. Pití léčivých vod bylo ve středověku běžné a velice populární (nejstarší doklad o prodeji a pití chebských kyselek je datován 1416). V 15. století se považovala návštěva lázní za společenskou povinnost. V lázních se prováděla nejen očista těla, stříhání vlasů a vousů, ale i drobné lékařské úkony jako odstranění bradavic, nebo vytržení zubu. V teplých lázních lidé jedli, pili, nebo jen diskutovali. Lazebnice – mladá děvčata obsluhovala návštěvníky, poskytovala hostům i masáže těla. Nebyly to přímo prostitutky, ale poskytnutí erotického potěšení se zřejmě nevyhýbaly. Jako počestné řemeslo bylo lazebnictví uznáno až privilegiem Václava IV. v roce 1406. Od té doby mohli mít lazebníci a lazebnice svůj cech, čímž se povýšili do stavu ctihodných měšťanů a jejich děti se směli vdávat a ženit s dětmi jiných měšťanů.⁷⁴

Prostitutky prostitute byla ve středověku běžná. Byla sice morálně odsuzovaná, ale i církve jí se skřípěním zubů tolerovala. Důvod byl nasnadě. Počestně ženit se směli jen majetní lidé. Lidé chudí, nebo zaměstnaní jako sloužící a to kdekoliv (žoldněři, biřicové, tovaryši.....) se ženit nesměli, takže bylo mnoho svobodných mužů i žen. Sv. Tomáš Akvinský k danému tématu poznamenal, že s prostitucí je to stejné jako s toaletami v palácích. Jsou nepříjemné, ale jestliže je člověk odstraní, rozšíří se zápach a hniloba. Na druhou stranu měla církve z prostitute příjem. Z poplatků a pokut za prostituci mimo „domy kurevné“ hradila církve opravy kostelů. Vykřičené čtvrti vznikaly jako integrální součásti měst. Na vesnicích se erotický život svobodných mužů a žen toleroval jako součást běžného života.⁷⁵

⁷³ Srov. tamtéž, s. 76-87.

⁷⁴ Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 15. století*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2010, s. 65.

⁷⁵ Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 13. století.*, s. 113.

Kde se nesetkáváme s ženami, jsou funkce starosty, konšela, konzula nebo rektora. Tyto tedy zřejmě patřily výsostně mužům.⁷⁶

Jako středověké perličky o zaměstnaných ženách se může uvést zpráva o ženě „křižačce“, ta svého cti hodného stavu dovolávala u soudu v roce 1247, nebo sportovkyně Margot, která v roce 1425 demonstrovala své umění v míčové hře *paume* a porazila v ní muže široko, daleko.⁷⁷

Ve středověku se objevují první náznaky zaměstnaneckého poměru. Služebné, kuchařky a kuchtičky, šenkýřky. Byly to svobodné, neprovdané ženy, které se nechávaly najímat za odměnu pro konkrétní práci, a ta se stala jejich zdrojem příjmu. Délka jejich služby se domlouvala pochopitelně ústně.⁷⁸

Známa ženy té doby: Olga vládla na dnešní Ukrajině od roku 945 do roku 969, kdy zemřela. Byla první křesťankou na svém území a moudrou panovnicí. Za její vlády získal Novgorod první stabilní městskou vládu. Po smrti byla prohlášena za svatou a je dodnes uctívána.⁷⁹

Francouzská královna Anna (1024 – 1089) manželka Jindřicha I. Byla původem z Ukrajiny. Proč si francouzský král zvolil nevěstu z tak vzdálené země, se dnes asi nikdo nedoví. Vzhledem k tomu, že panovnické rody uzavírali sňatky politicky výhodné, mohl by být důvod právě zde. Pro české země je to nepříliš zajímavé. To co ale zajímavé je, je domněnka, že královna Anna nechala cestou za svým královským ženichem opsat na sázavském opatství, tedy v Čechách evangeliář v církevní slovanštině a ten pak darovala svému manželovi. Po smrti Jindřicha převzala vládu nad zemí a tu pak spravovala až do doby plnoletosti svého syna Filipa.⁸⁰

Královna Dagmar (1186 – 1213) dcera českého krále Přemysla Otakara I. a Adléty Míšeňské. Česká princezna Markéta se provdala do Dánska za krále Waldemara II.. Přijala jméno Dagmar, pod kterým ji známe a získala si srdce nejen Waldemara ale celého dánského království. Jako svatební dar si vyžádala odpuštění daní a propuštění

⁷⁶ Srov. PernoúDOVÁ, R. *Žena v době katedrál*, s. 168 – 183.

⁷⁷ Srov. tamtéž.

⁷⁸ Srov. tamtéž.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 183.

⁸⁰ Srov. tamtéž, s. 185 -188.

uvězněných na svobodu. V Dánsku je dodnes uctívána a Dánové udržují zvyk nosit květiny na její hrob, aby si tak zajistili šťastné manželství, jako měli král Waldemar a královna Dagmar. Příběh královny Dagmar byl mnohokrát umělecky ztvárněn.⁸¹

Sv. Anežka česká patronka českého národa. Byla nejmladší dcerou Přemysla Otakara I a Konstancie Uherské. Byla velice vzdělaná. Hovořila a psala česky, německy, latinsky a italsky a byla velice schopnou diplomatkou. Založila v roce 1232 na Starém městě špitál a v roce 1234 klášter na Františku, kde byla jeho 1. představenou. Sv. Anežka česká je uctívána jako první žena, která v Čechách založila nemocniční péči.⁸²

Eliška Přemyslovna (1292 – 1330) poslední z českých královen, která měla přemyslovské geny. Matka otce národa Karla IV. vládla v nepřítomnosti manžela Jana Lucemburského v Českém království v době, která byla politicky velice komplikovaná. Nicméně každý i ten, kdo se o historii nezajímá, při slovech česká královna Eliška doplní Přemyslovna.⁸³

3.5 Žena v renesanci a humanismu

Renesance a humanismus se nejčastěji datuje přibližně do období konce 14. – 17. stol. (v Čechách, později spíše až v 16. Stol.). Nepřinesla pro ženská řemesla žádnou významnou změnu. Koncem středověku se díky vlivu církve žena dostala z veřejného a poměrně svobodného života do uzavřeného kruhu rodiny. Ideálem renesance byla žena tichá, zbožná a trpělivě čekající na manžela. To poměrně odporuje novému životnímu stylu, který se vracel k ideálům antiky a na člověka hleděl jako na svobodnou bytost. Bylo tedy na rodině, jak měla nastaven úhel pohledu na život a poslání ženy. Jediné řemeslo, můžeme-li to tak vůbec nazývat, které doznalo obrovské změny, byla prostituce. Na přelomu 15. a 16. století se šířila Evropou syfilis, která prostituci zatlačila na okraj společnosti.⁸⁴

⁸¹ Srov. WEIS, M. *Historie - učitelka života?*, s. 112.

⁸² Srov. tamtéž, s. 113.

⁸³ Srov. tamtéž, s. 160 -165.

⁸⁴ Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 16. století*. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2014, s. 117;

Známa žena té doby: Alžběta I. (panenská královna 1533 -1603), vládla Anglii 44 let. Nikdy se neprovdala, pravděpodobně proto, aby mohla zůstat královnou tak, jak ji dnes známe. Za její vlády označované jako alžbětinská doba, nebo zlatý věk Anglie se rozvíjela řemesla, obchod, rostla vzdělanost, rozvíjela se kultura – nejznámějším dramatikem té doby byl William Shakespeare, o kterém někteří spekulují, že to byla žena.⁸⁵

Polyxena z Pernšejna, (známá také jako Polyxena z Lobkovic 1566 – 1642). Vzdělaná žena, věrná katolička, zdatná po ekonomické stránce – po potlačení stavovského povstání skupovala levná panství, o která velice dobře pečovala. Dbala i o své poddané, takže se jí záhy začalo říkat kněžna z Boží milosti. Podporovala jezuity, karmelitány, kapucíny i františkány v jejich činnosti a darovala kostelu Panny Marie Vítězné v Praze sošku známého Pražského Jezulátka.⁸⁶

3.6. Žena v osvícenství

Podle některých názorů začíná osvícenství již v období na konci renesance. Evropou se šířilo v 17. a 18. století. Myšlenky osvícenství rezonovaly etikou, rozumem touhou po svobodném životě pro všechny lidi. Krizí zde prochází víra v Boha, objevuje se ateismus a deismus (Bůh není vůbec, případně je jen počátečním hybatelem). Vzniká požadavek na nové společenské zřízení, spravedlivější pro všechny občany. V Čechách je to doba národního obrození.

Známa žena té doby: rakouská císařovna Marie Terezie (1717 – 1780), schopná a inteligentní žena, obklopená schopnými a inteligentními muži. Zavedla za své vlády mnoho důležitých reforem např. armády – vojáci podstoupili stejný výcvik a zůstávali během vojenské služby v kasárnách, zavedla reformu práva – mimo jiné zde bylo uvedeno, kdo směl být mučen a kolikrát a mnoho dalších. Za její vlády bylo provedeno

LENDEROVÁ, M. a kol. *Eva nejen v ráji: Žena v Čechách od středověku do 19. století*. Praha: Kosmas, 2002, s. 23 – 49.

⁸⁵ Srov. JUEREWITZ-FREICHMIDT, S. *Trůn a popraviště*. 1. Praha: Ikar, 2012, s. 186.

⁸⁶ Srov. VONDRUŠKA, V. *Život ve staletích: 16. století*, s. 117-118.

první sčítání obyvatel Rakousko-Uherska a konečně všechny děti znají její školskou reformu, kterou zavedla povinnou školní docházku od 6 – 12 let.⁸⁷

Magdaléna Dobromila Rettigová (1785 – 1845) autorka známé Domácí kuchařky – recepty jsou po drobné úpravě vařitelné do dnes. Zajímavostí je, že se začala učit česky až po sňatku s J. A. S. Rettigem.⁸⁸

Božena Němcová (1820 – 1862) česká spisovatelka a sběratelka pohádek, bývá také uváděna jako první česká etnoložka. Její knihy, zvláště pak Babička patří k národním, kulturním pokladům. Původ spisovatelky je poněkud záhadný, protože jako mladá a velmi krásná žena, se velice podobala kněžně Zaháňské (právě kněžna Kateřina Vilemína Zaháňská je jednou z výrazných postav knihy Babička). B. Němcová prožila nešťastné manželství a pro své na tehdejší dobu nekonvenční názory byla obdivována i pronásledována.⁸⁹

3.7 Žena v období rozvíjejícího se průmyslu 1850 - 1950

V Evropě se ženy začaly sdružovat ve vzdělávacích spolcích a začaly se opatrně rozhlížet i v politice. Jejich sebevědomí narůstalo a nechtěly být již jen krásnými manželkami známých manželů. V Čechách založila Karolína Světlá⁹⁰ v roce 1871 ženský výrobní spolek, který měl na starost vychovávat kvalifikované řemeslnice a ženskou inteligenci. Fungoval Americký klub dam, založený Vojtěchem Náprstkem. Organizovaly se zde přednášky, kurzy vaření a další společenské události. Být členkou klubu patřilo k dobrému tónu tehdejší společnosti. Spolek fungoval od roku 1845 – 1948, v roce 1996 byl znovu obnoven. Ženy pomalu nacházely své místo i ve vědě, v medicíně a v moderních oblastech umění jako je např. fotografie. Nebyla to ale jen věda a kultura, byla to i politika, kde ženy nacházely své místo. Například odbory, v roce 1923 měly 320 tisíc členů a z toho byla téměř 1 čtvrtina žen.⁹¹

⁸⁷ Srov. ETZLSTORFER, H. *MARIE TEREZIE Soukromý život panovnice*. Praha: Ikar, 2010, s. 80-115.

⁸⁸ Srov. KRUMLOWSKÝ, F. *Jména z českých dějin: která byste měli znát III*. 2009. 1.: Pavel Dobrovský - BETA, 2009, s. 110 – 111.

⁸⁹ Srov. tamtéž, s. 188 – 194.

⁹⁰ Srov. tamtéž, s. 215 -216.

⁹¹ Srov. Kol. autorů. *100 let odborových organizací v našich zemích*. Praha: Práce, 1970, s. 84.

V článku *Ženy ve vědě v letech 1840 – 1989* uvádí RNDr. Soňa Štrbářová, CSc. z AV tyto údaje:

*„V roce 1930 bylo v Československu oficiálně 645 lékařek, 210 farmaceutek, 162 inženýrek absolventek technických VŠ, 92 advokátek a 61 ekonomek.“*⁹²

Známa žena té doby: Marie Riegerová – Palacká (1833 -1891) manželka českého vědce a politika, filantropka, která se snažila pečovat o nejhudší rodiny. Prosadila fond pro chudé šestinedělky, zřizování jeslí, opatroven, zasazovala se o zvyšování úrovně dívčích odborných škol.⁹³

Emma Destinnová (1878 – 1930) operní pěvkyně, přesvědčená vlastenka. Zpívala vedle Enrica Carusa, obdivoval jí celý tehdejší kulturní svět. Doma v Čechách byla zpočátku odmítnuta, a proto odešla do Německa. Protože otevřeně podporovala české národní hnutí, měla potíže s rakousko-uherskými úřady. 22. 12. 1918 zpívala v Národním divadle Libuši na počest příjezdu T. G. Masaryka.⁹⁴

Františka Plamínková (1875 – 1942) předsedkyně významného nadstranického hnutí, které se jmenovalo ženská národní rada. Zasazovala se o stejnou mzdu za práci pro ženy i muže (není vyřešeno dodnes), zrovnoprávnění žen v zaměstnání, vyšší platové ohodnocení sociální práce (není vyřešeno dodnes), důchodové zabezpečení pozůstalých, revizi občanského zákoníku v oblasti rodinného práva.⁹⁵

3.8 Žena v období 1950 – do současnosti

Rozdělení světa na „hodný Východ“ a „zlý Západ“ rozdělilo i zaměstnané ženy. Poválečný hlad po pracovní síle a orientace na Sovětský svaz vnucovala ženám montérky a donutila je při nedostatku služeb pracovat na plný úvazek ve dvou směnách. I přes to ale může bývalé Československo a později Česká republika najít společné ukazatele s ostatními, západními státy Evropy.

⁹² *Ženy ve vědě v letech 1840-1989*. Praha, 2008 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=2276>.

⁹³ POLIŠENSKÝ, J. - OSTROVSKÁ, S. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, s. 203.

⁹⁴ Srov. KRUMLOWSKÝ, F. *Jména z českých dějin: která byste měli znát III*. 2009. 1.: Pavel Dobrovský - BETA, 2009, s. 291-294.

⁹⁵ Srov. POLIŠENSKÝ, J. - OSTROVSKÁ, S. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*, s. 207.

V období let 1945 – 1989 dochází u nás, jak uvádí ve své obsáhlé stati Marie Čermáková, AV ČR:

- „Dochází ke vzdělanostnímu vzestupu
- Ženy dynamicky pronikají do profesí vyžadující střední a vyšší vzdělání
- Státní politika ochraňuje do jisté míry sociální a pracovní pozici ženy, která souvisí s těhotenstvím“⁹⁶

V roce 1996 byl proveden výzkum, který měl posoudit genderovou rovnost na trhu práce v západní Evropě. Zahrnuta byla i ČR a výsledky potvrdily všeobecné předpoklady. Na ženskou zaměstnanost se společnost dívá ve škále naprosté preference po ostrou diskriminaci. Extrémní postoje jsou ale okrajové, naprostá většina evropské populace se dívá na ženskou zaměstnanost pragmaticky. Napříč Evropou poklesla porodnost a to i v zemích se silným zastoupením obyvatel, hlásících se ke katolickému vyznání (Španělsko, Itálie, Polsko), tudíž není možné ženu jako pracovní sílu vynechat. Ve všech zemích Evropy jsou profese silně feminizované. Jsou to oblasti školství, nebo ošetrovatelství, a kupodivu i některé oblasti lékařských profesí. Pediatriček je např. 80 %, dermatoložek 73 %, ale lékařek se specializací na ortopedii je jen 10 %. V porovnání ČR a ostatní státy západní Evropy se dají najít dva zajímavé extrémy. V ČR je ve vysokých vedoucích funkcích naprostá převaha mužů! Předpokládá se, že mají větší možnosti a schopnosti tyto funkce zastávat a kupodivu ženy v ČR k této otázce zaujímají poměrně smířlivý postoj. V některých západních zemích naopak dochází v posledních letech až k militantnímu úsilí o vyrovnání pozic mužů a žen ve stejném poměru. Toto úsilí vede až povinným kvótám obsazenosti v politických funkcích a na pracovištích.⁹⁷

Známa žena té doby: Eva Jiříčná (nar. 1939) světoznámá architektka českého původu. Emigrovala v roce 1968, blízce spolupracovala s Janem Kaplickým. Od roku 1996 je profesorkou a vedoucí ateliéru architektury na VŠUP v Praze, žije ve Velké Británii.⁹⁸

⁹⁶ *Postavení žen na trhu práce*. Praha: Sociologický časopis, 1997, 1997(4). No. 3, s. 389-404.

⁹⁷ Srov. *Postavení žen na trhu práce*, Sociologický časopis, s. 388-403.

⁹⁸ Srov. www.facebook.com/Eva-Jiricna-45181712054.

Dvanáct jmen – dvanáct žen, pravděpodobně tato jména nikomu (až na zasvěcené odborníky) nic neřeknou, přesto udělaly pro celé lidstvo obrovský kus práce, který se nedá zaplatit penězi. **Všechny tyto ženy obdržely Nobelovu cenu míru v oblasti medicíny a farmacie.** Byly to:

„*Gerty Coriová (1947), Rosalyn Yalowová (1977), Barbara McClintocková (1983), Rita Leviiová-Montalciniová (1986), Gertrude Belle Elionová (1988), Christiane Nüssleinová-Volhardová (1995), Linda B. Bucková (2004), Françoise Barré-Sinoussiová (2008), Elizabeth H. Blackburnová (2009), Carol W. Greiderová (2009), May-Britt Moserová (2014) a konečně Tchu Jou-jou (2015).*“⁹⁹

3.9 Resumé třetí části

Otázka zaměstnanosti žen se úzce váže k období a kulturní vyspělosti společnosti. Ženy všeobecně prošly dlouhou cestu, než dosáhly postavení, které zastávají dnes. Ve třetí části bakalářské práce byla na názorných příkladech tato cesta popsána.

Závěr:

Dějiny lidstva, jsou i dějinami práce a vzájemně se nemohou odloučit. Společným jmenovatelem pro tuto bakalářskou práci byla žena. Cílem práce bylo zmapovat, jak se role ženy v dějinách práce měnila a jak žena postupně vyvíjela a postupně se stala opravdu tím, kým dnes je – sebevědomou, vzdělanou a emancipovanou ženou.

Z dostupných pramenů bylo v oblasti pracovního zařazení zaznamenáno v bakalářské práci období pravěku, stěhování národů, středověk, novověk a současné moderní dějiny. Každé z těchto jednotlivých období bylo vzhledem ke kulturní vyspělosti společnosti

⁹⁹ BUREŠ, J. *Ženy a nobelova cena*. [online] 2012 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/women.html .

zaměřeno na jiná řemesla, nebo pracovní činnosti, které vykonávala žena. V pravěku to bylo především zemědělství a chov hospodářských zvířat, ruční výroba oděvů, nádobí. Ve středověku a v novověku se přidalo například lazebnictví, nebo výroba krajek a jiná různá drobná řemesla. V novodobých dějinách jsou ženy běžně lékařky, vědkyně, političky i astronautky.

První část bakalářské práce byla věnována ženě jako lidské bytosti, která během života zastává různé role: žena – manželka, žena – matka, neprovdaná žena.....tím vším žena je a může být. Každá z těchto ženských, životních rolí má jiné společenské postavení a je na ní jinak nahlíženo. Někdy s úctou jako na matku, nebo manželku, někdy s obdivem jako na vtělenou krásu a někdy také s opovržením jako na ženu na okraji společnosti, jakou je třeba vražedkyně, nebo prostitutka.

Druhá část popsala vývoj zaměstnanosti žen, podložený konkrétními údaji. S průmyslovou revolucí se pracovní zařazení ženy radikálně změnilo. Stala se levnou pracovní silou v manufakturách a továrnách. V novodobých dějinách se žena začala organizovat v různých společenských spolcích a začala si uvědomovat svou cenu jako lidská osobnost. Následovalo mnoho desítek let boje za rovnoprávné postavení vedle muže a za svobodnou volbu profesního zařazení, tak aby žena mohla být stejně jako muž lékařkou, nebo vědkyní. Zahrnuty jsou i dostupné statistické údaje, které vypovídají o zaměstnanosti žen v kontextu času.

Třetí část práce nabídla průřez nejčastějšími pracovními zaměřenými, ve kterých mohla žena v historii působit a současnosti působí. Započala ve vzdálené historii a to v době, kdy žena pomocí kostěné jehly šila oděvy z kůže. Postupovala systematicky po jednotlivých historických obdobích, která jsou z nějakého důvodu významná, nebo třeba i svým způsobem populární – jako je například období římské říše, až do doby dnešní, kdy je žena profesně zaměřena na módní návrhářství a stejně tak jako její pramáti šije oděvy z kůže. Rozdíl je jen v tom, že dnes se jedná o eko-kůži. Takže proto, abychom netrpěli zimou, nemusí zemřít jiný živý tvor a jehlu ovládá žena pomocí počítače.

V poslední třetí části bakalářské práce jsou navíc zmíněny některé významné ženy. Nejedná se o ženy anonymní, ale mají již konkrétní jméno a za sebou kus dobře

odvedené práce. Bohužel však není možné vzdát čest všem úžasným ženám, co kdy chodily po světě. Proto byla jména ženských osobností v této práci vybrána záměrně, jejich nositelky jsou sice známé, ale někdy je zastiňují jména žen ještě známějších. A to je možná pro nás, pro všechny škoda.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie:

ABRAMSOVÁ, Lynn. *Zrození moderní ženy: Evropa 1789 - 1918*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. 368 s. ISBN 80-7325-060-8.

BEDNAŘÍKOVÁ, Jarmila. *Stěhování národů*. 1. vyd. Příbram: Vyšehrad, 2003. 413 s. ISBN 80-7021-506-2.

BIBLE: *Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 15. vydání (6. opravené vydání). Praha: Česká biblická společnost, 2008. 1814 s. ISBN 978-80-85810-74-5.

BOCKOVÁ, Gisela. *Ženy v evropských dějinách*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2007. 382 s. ISBN 978-80-7106-494-7

DURKHEIM, Emile. *Společenská dělba práce*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 378 s. ISBN 80-732-50-411.

ETZLSTORFER, Hannes. *MARIE TEREZIE Soukromý život panovnice*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2010. 208 s. ISBN 978-80-249-1384-1.

FALLADA, Hans. *Každý umírá sám*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2012. 568 s. ISBN 978-80-249-1821-1

GNAUCK-KÜHNE, Elisabeth. *Die Deutsche Frau: um die Jahrhundertwende*. 1. Berlin: Verlag von Otto Liebmann, 1904.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka švejka díl I. 2*. Vyd. Praha: československý spisovatel, 1967. 220 s.

JUEREWITZ-FREICHMIDT, Sylvia. *Trůn a popraviště*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2012. 508 s. ISBN 978-80-249-1727-6.

KOLEKTIV AUTORŮ. *100 let odborových organizací v našich zemích*. 1. vyd. Praha: Práce, 1970. 135 s.

Kompendium Katechismu katolické církve. 1. vyd. Kostelní vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 216 s. ISBN 80-7195-094-7.

- KRUMLOWSKÝ, Felix. *Jména z českých dějin: která byste měli znát III*. 2009. 1.vyd. Pavel Dobrovský - BETA, 2009. 360 s. ISBN 978-80-7306-397-9.
- LANGMEIER, Josef. *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0
- LENDEROVÁ, Milena a a kol. *Eva nejen v ráji: Žena v Čechách od středověku do 19. století*. 1. vyd. Praha: Kosmas, 2002. 198 s. ISBN 80-246-0375-6.
- MANDELOVÁ, Helena et al. *Dějiny pravěku a starověku*. 2. Vyd. Liberec: Dialog, 2009. 179 s. ISBN 80-862-18-57-0.
- MATOUŠEK, Oldřich et al. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0.
- MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2006. 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
- NASO, Publius Ovidius. *Umění milovat: O lásce a milování*. 1. Vyd. Nibiru, 2006. 164 s. ISBN 80-903698-0-4.
- NEUMANN, Stanislav K. *Dejiny ženy: Žena přírodná*. 1. Vyd. Bratislava: Pravda, 1970. 336 s. ISBN 75-042-70-133.3.S
- PERNOUDOVÁ, Régine. *Žena v době katedrál*. Praha: Vyšehrad, 2002. 256 s. ISBN 80-7021-544-5.
- PLINIUS ml., *Dopisy*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1988. 388 s. ISBN 25-063-88.
- POLIŠENSKÝ, Josef a Sylvia OSTROVSKÁ. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. 1. vyd. Praha: Krigl, 2012. 241 s. ISBN 80-902045-5-4.
- RANIERI PANETTA, Marisa. *Pompeje: historie, život a umění zmizelého města*. 1. vyd.Čestlice: Rebo, 2005. 418 s. ISBN 80-7234-466-8.
- RAMEŠ, Václav. *Po kom se jmenujeme*. 3 vyd. Praha: Libri, 2005. 498 s. ISBN 80-7277-197-3.
- VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život ve staletích: 12. století lexikon historie*. 1. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2009. 128 s. ISBN 978-80-243-3477-6.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život ve staletích: 14. století lexikon historie*. 1. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2010. 128 s. ISBN 978-80-243-4243-6.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život ve staletích: 15. Století lexikon historie*. 1. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2010. 128 s. ISBN 978-80-243-4641-0.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Život ve staletích: 16. Století lexikon historie*. 1. vyd. Brno: Moravská Bastei MOBA, 2014. 128 s. ISBN 978-80-243-5843-7.

WEIS, Martin. *Historie - učitelka života?*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2004. 242 s. ISBN 80-7323-072-0.

Periodika:

Postavení žen na trhu práce. Praha: Sociologický časopis, 1997, **1997**(4). ISSN No.3.

Reprodukce v postmoderní společnosti. *Rodinné listy*. Praha: JUDr. Karel Havlíček - Havlíček Brain Team, 2016, 5. (7-8/16), 2. ISSN 1805-824.

Internetové zdroje:

Archeologové objevili hrob kovářky. Mění to pohled na roli žen v pravěku. *Časopis National Geographic* [online]. Praha: redakce ČTK, 2012 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.national-geographic.cz/clanky/archeologove-objevili-hrob-kovarky-meni-to-pohled-na-rolu-zen-v-praveku.html>

PEŠEK, Karel. *Největší vražedkyně dvacátého století, seznamte se* [online]. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: https://xman.idnes.cz/nejvetsi-vrazedkyne-dvacateho-stoleti-seznamte-se-f88-/xman-styl.aspx?c=A101013_21343

Před sto lety začaly v MHD pracovat první ženy průvodčí: Po válce dostaly všechny výpověď. *Elogistika.info: member of eur logport* [online] <http://www.elogistika.info/pred-sto-lety-zac>. Praha, 2015 [cit. 2017-03-21].

STARÁ, Ivana. Právní postavení gladiátora a otroka ve starém Římě: Ženy ve starém Římě. *Http://casopis.vsehrd.cz/2011/10/pravni-postaveni-gladiatora-a-otroka-ve-starem-rime/*: Spolek českých právníků Všehrd. PRAHA, 2011, **2011**(2), 1. ISSN 1801-3678 (online).

Ženy a nobelova cena. *Http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/women.html* [online]<http://www.converter.cz/nobel/mir.htm>]. Jiří Bureš, 2012 [cit. 2017-03-30].

Žena v hledáčku archeologie. Jak se nám žilo před tisíci lety a jak to vlastně víme? *Archeologie na dosah: Edukace a prezentace archeologického a kulturního dědictví* [online]. Praha: Veronika Mikešová, 2014 [cit. 2017-03-07]. Dostupné z: <http://www.archeologienadosah.cz/clanky/zena-v-hledacku-archeologie-jak-se-nam-zilo-pred-tisici-lety-jak-vlastne-vime>

Ženy ve vědě v letech 1840-1989 [online]<http://www.veda.cz/article.do?articleId=2276>]. Praha, 2008 [cit. 2017-03-28].

www.facebook.com/Eva-Jiricna-45181712054

ABSTRAKT

ENESTOVÁ, Jitka. *Role ženy v dějinách práce*. České Budějovice : Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2017, 49 s. Bakalářská práce. Vedoucí práce L. Kolářová.

Klíčová slova: Žena, role, práce, dějiny

Tématem bakalářské práce je role ženy v dějinách práce. Práce prochází jednotlivé epochy lidstva a zaměřuje se na ženu a na to jak se měnila její pozice – role ve společnosti. S každou změnou ve společnosti se měnil i způsob života lidí a to se následně promítlo i do role, kterou žena zastávala v pracovním procesu.

Práce má tři části. První část je věnována ženě jako lidské bytosti, druhá na fenoménu práce a ve třetí jsou představeny ženy, které si pro svou odbornost a profesionalitu zaslouží vyjádřit úctu a uznání

ABSTRACT

ERNESTOVÁ, Jitka. *Role of women in the history of labor*. České Budějovice: Theological Faculty University of South Bohemia in České Budějovice, 2017. 49 pp. Bachelor Degree Thesis.

Keywords: Woman, role, work, history

The topic of the Bachelor thesis is the role of women in the history of labour. The thesis goes through the various epochs of humanity and focuses on the woman and how she is changing her position - role in society. With each change in society has also changed people's way of life and then it is reflected in the role that the woman holds in the working process.

The thesis is divided into three parts. The first part is devoted to a woman as a human being, the second one on the phenomenon of labour and the third part presents women who deserved to express a respect and recognition for their expertise and professionalism.